

ВІДГУК
офіційного опонента
професора кафедри економіки та фінансів
Мукачівського державного університету,
доктора економічних наук, професора СТЕГНЕЙ Маріанни Іванівни
на дисертацію ДАВИДЮКА Миколи Вадимовича
на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій
у повоєнний період»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Переведення сільських територій на модель сталого розвитку може бути забезпеченим на основі гармонійного та збалансованого відтворення економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі, що вимагає формування сучасного економічного механізму забезпечення сталого сільського розвитку на основі урізноманітнення методів та інструментів бюджетно-податкового, грошово-кредитного, дозвоільно-регламентного та майнового впливу на суб'єкти сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності. Прискорення процесів переведення сільських територій на модель сталого розвитку ускладнилося у зв'язку з широкомасштабним вторгненням на територію України російських окупантів, що призвело до великих людських, матеріальних, природно-ресурсних та інфраструктурних втрат у сільській місцевості. З огляду на це виникла необхідність у становленні економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, який передбачатиме диверсифікацію методів, інструментів та важелів на основі усесторонньої імплементації передового іноземного досвіду і використання для потреб сільської місцевості частини міжнародної технічної та фінансової допомоги, котра надходитиме в Україну для потреб післявоєнного відновлення національного господарства. У дисертації Давидюка Миколи Вадимовича розроблено авторський концепт теоретико-методологічного та інституційного забезпечення становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період з урахуванням структурно-секторальних характеристик сільської економіки та можливостей зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад, що свідчить про відповідність проведеного дослідження ключовим викликам соціально-економічного піднесення сільської поселенської мережі.

Дисертація пов'язана з науковою темою «Еколого-економічний механізм розвитку управління сільськими територіями в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0222U004961), що підтверджує взаємозв'язок проведеного дослідження з науковою

тематикою, яка присвячена формуванню механізмів сталого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових сфери життєдіяльності сільського населення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Ознайомлення зі структурою, теоретичною та аналітичною частинами роботи, а також з практичними рекомендаціями автора щодо становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період засвідчило високий рівень достовірності та обґрунтованості сформульованих автором положень, висновків та пропозицій. Свідченням достовірності та обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження виступає використання великої кількості методів наукових досліджень. Зокрема, автор використав монографічний аналіз для поглибленого вивчення та критичного переосмислення існуючих підходів до побудови економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, а також метод аналізу ієрархій – для визначення основних етапів дослідження становлення економічного механізму переводу соціальної, економічної та екологічної складових сільського розвитку на принципи сталості. Використавши прийоми системного аналізу, автор виокремив основні елементи економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах воєнних викликів та поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації.

Завдяки використанню SWOT-аналізу Давидюку Миколі Вадимовичу вдалося ідентифікувати сильні і слабкі сторони, можливості та загрози впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій. Високий рівень обґрунтованості практичних рекомендацій було забезпечено завдяки застосуванню регресійно-кореляційного моделювання для встановлення тісноти зв'язку між доходами місцевих бюджетів та доданою вартістю сільського господарства України, а також абстрактно-логічного методу, що дало можливість обґрунтувати стратегічні пріоритети формування державної політики сталого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення.

В цілому дисертація Давидюка Миколи Вадимовича є самостійно виконаною науковою працею, яка носить завершений характер. Розроблені у дисертації теоретичні положення, ключові висновки і практичні рекомендації відзначаються високим рівнем достовірності та обґрунтованості і виступають певним внеском в теорію та методологію економіки сільського розвитку.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження відзначаються науковою новизною як щодо розроблення теоретико-методологічного підґрунтя функціонування економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, так і щодо формування

портфелю стратегічних пріоритетів державної політики сталого розвитку сільських територій у повоєнний період.

Науковою новизною відзначається розроблене автором теоретичне підґрунтя переведу сільських територій на модель сталого розвитку, яке базується на поєднанні Глобальних цілей сталого розвитку, затверджених ООН, Єдиній аграрній політиці ЄС та фундаментальних засадах поглиблення децентралізації і функціонування мережі укрупнених територіальних громад в Україні, а також передбачає трансформацію стратегічного цілепокладання сталого розвитку сільських територій.

Давидюк Микола Вадимович з позицій інституційного та секторального підходів здійснив сутнісно-змістовну характеристику становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій в умовах воєнних викликів, яка передбачає розгляд економічного механізму переведення сільської економіки на принципи сталості на основі поєднання форм, методів, інструментів та важелів регуляторного впливу на соціальну, економічну та екологічну складові сільського розвитку.

На основі поглибленого вивчення інституційних основ сільського розвитку автору вдалося удосконалити інституційну архітектуру становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, яка полягає в усуненні впливу екстрактивних інститутів (обмежують доступ більшості сільських мешканців до розподілу комунальних та інших благ) та зміцненні впливу інклюзивних інститутів (забезпечують максимальний доступ сільського населення до розподілу та перерозподілу активів, які концентруються на відповідних сільських територіях) на відтворення ресурсно-виробничого потенціалу сільської економіки.

Певним внеском у методологію досліджень окремих аспектів сталого розвитку сільських територій слід розглядати пункт новизни, що присвячений теоретико-методологічному забезпеченню дослідження процесів становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій, яке охоплює реалізацію п'яти етапів: 1) перехід від стереотипного до інклюзивно-комплексного підходу; 2) формування набору методів дослідження; 3) вибір типу економічного механізму (наздоганяючий, антикризово-компенсаційний, випереджальний); 4) вибір форми економічного механізму – централізована, децентралізована, диференційована; 5) інституціоналізація методів та інструментів регуляторного впливу на розвиток сільських територій.

Високою прикладною спрямованістю та певним рівнем наукової новизни відзначається розроблений автором інструментарій здійснення комплексної оцінки ризиків впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, який передбачає проведення SWOT-аналізу функціонування економічного механізму забезпечення сталого розвитку соціальної, економічної та екологічної

складових функціонування сільської поселенської мережі у воєнний період з проєкцією на формування дорожньої карти сталого сільського розвитку у повоєнний період.

Проявом наукової новизни, яка стосується оцінювання відтворювальних пропорцій у сільській економіці, є розроблений Давидюком Миколою Вадимовичем методологічний підхід до аналізу основних пропорцій розподілу ВВП країни на сільських територіях. Такий підхід передбачає порівняльну характеристику валової доданої вартості сільського господарства та питомої ваги сільських бюджетів у структурі публічних бюджетів України в цілому, що дає можливість виявити нееквівалентність розподілу ВВП країни у сільській поселенській мережі.

Новизною відзначаються отримані у дисертації результати, які стосуються стратегування сталого сільського розвитку та становлення випереджального типу економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період. Згідно авторського підходу такий тип економічного механізму повинен базуватися на диференційовано-децентралізованій формі вибору методів та інструментів регуляторного впливу на відтворювальні пропорції у сільській економіці та передбачати інституційно-інфраструктурну модернізацію соціальної, економічної та екологічної складових сільської поселенської мережі.

Прикметною рисою нових для практики фінансового забезпечення потреб сільських територій наукових результатів, отриманих у дисертації Давидюка Миколи Вадимовича, є сформований автором набір стратегічних ініціатив зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад, який охоплює заходи щодо ідентифікації реальної бази наповнення доходів загальних та спеціальних фондів бюджетів означеного таксономічного рівня та враховує наявність потоків міжнародної фінансової та технічної допомоги в частині відновлення соціальної, економічної та екологічної складових сільського розвитку у повоєнний період.

Науково-теоретичні та прикладні результати, які отримані Давидюком Миколою Вадимовичем у процесі написання дисертації, є комплексним дослідженням теоретико-методологічних засад становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, що слід розглядати як певний внесок у вітчизняну архітектуру переведення сільської економіки на модель сталого розвитку.

Практична цінність результатів дослідження. Підтвердженням прикладної спрямованості отриманих у дисертації результатів є їх використання у діяльності саморегулювальних організацій та науково-дослідних установ. Зокрема, Асоціацією фахівців землеустрою України при підготовці проєктів нормативно-правових актів та методичних рекомендацій використовуються результати дисертації, що стосуються становлення інституційної архітектури переводу сільських територій на модель сталого розвитку.

Концепт формування інституційної архітектоніки становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, який побудований на основі усунення впливу екстрактивних інститутів та зміцнення впливу інклюзивних інститутів використовується у науковій діяльності Інституту агроєкології і природокористування НААН.

Повнота висвітлення результатів дослідження у наукових публікаціях. Повнота висвітлення результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх публікацією у 10 наукових працях, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 тез наукових доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Рівень наукових видань та системність викладення результатів дисертаційного дослідження в опублікованих наукових працях відповідають нормативним вимогам МОН України.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 228 сторінок. Список використаних джерел (наукові статті, монографії, статистичні збірники, аналітичні звіти) нараховує 170 найменувань. Зміст та структура дисертації повною мірою відповідають меті та завданням дослідження. У першому розділі автор системно підійшов до розкриття категоріально-понятійного апарату та розгляду теоретичних аспектів забезпечення сталого розвитку сільських територій, здійснив сутнісно-змістовну характеристику економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, а також сформував методологічну базу дослідження процесів становлення даного механізму в умовах воєнних та повоєнних викликів. У другому розділі проаналізовано елементи економічного механізму сталого розвитку сільських територій, здійснено оцінку рівня господарської та бюджетної самодостатності сільських територіальних громад, а також проведено оцінку ризиків впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій. У третьому розділі обґрунтовано стратегічні пріоритети формування державної політики сталого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення, сформовано авторський концепт моделювання економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період та визначено набір стратегічних ініціатив зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові праці, в яких висвітлено основні результати проведеного дослідження, відповідають вимогам академічної доброчесності та не містять фактів плагіату. Дисертація виконана державною мовою з дотриманням принципів написання академічних текстів. У дисертації забезпечено необхідний рівень системності дослідження актуальних проблем переведення сільської економіки на модель сталого розвитку, що дало змогу забезпечити логічну єдність

та цілісність змістовного наповнення. Оформлення літературних джерел проведено у відповідності з чинними стандартами. Сформульовані у дисертації положення, висновки і пропозиції відзначаються обґрунтованістю та достовірністю.

Дискусійні положення та зауваження. Незважаючи на суттєвий внесок дисертаційного дослідження Давидюка Миколи Вадимовича в теорію та методологію становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, у дисертації мають місце окремі положення, котрі характеризуються дискусійним характером. До таких положень слід віднести наступні:

1. За твердженням здобувача розширення територіального базису розвитку сільської економіки потребує урізноманітнення методів та інструментів стимулювання розвитку тих видів підприємницької діяльності, котрі визначають господарську самодостатність сільських поселень та забезпечують критично необхідний рівень сільської зайнятості та самозайнятості (с. 53). З огляду на необхідність конкретизації пріоритетів розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу сільської економіки здобувачу доцільно було б надати додаткові пояснення щодо того, які види підприємницької діяльності виступають ключовим чинником пожвавлення ділової активності у сільській поселенській мережі.

2. На с. 75 (рис. 1.4), де приведена специфікація воєнних та повоєнних викликів сталого розвитку сільських територій екологічного, соціального та економічного спрямування, здобувач як один з повоєнних викликів економічного спрямування розглядає розвиток асоціативної, кластерної та кооперативної інтеграції у базових ланках сільської економіки. Для вибору найбільш результативної форми інтеграції розвитку базових структурують ланок сільської економіки доцільним було б порівняння переваг приведених форм інтеграції.

3. Здобувач на с. 68 (рис. 3.3) як складову формування інституційного підґрунтя становлення випереджального типу економічного механізму розвитку сільських територій розглядає конвергенцію вітчизняної моделі сільського розвитку з європейськими практиками. З метою визначення орієнтирів такої конвергенції у повоєнний період варто було б привести ключові конвенції, які визначають політику Європейського Союзу щодо стимулювання сталого розвитку сільських територій.

4. На с. 186 дисертації стверджується, що «у контексті воєнного часу слід розглядати можливість релокації на сільські території Центрального та Західного регіону України промислових виробництв, які знаходилися на тимчасово окупованих територіях та у прифронтовій зоні. Релокація таких підприємств для окремих сільських населених пунктів може кардинальним чином вирішити проблему підвищення зайнятості і кумулятивним чином вплинути на власні доходи місцевих бюджетів». У контексті обґрунтування нових полюсів соціально-економічного зростання у секторі сільських

територіальних громад Центрального та Західного регіону автору варто було б привести секторальний розріз проявів релокації промислових виробництв у вказані регіони.

5. У дисертації мають місце певні семантичні розбіжності при трактуванні понятійно-категоріального апарату, який розкриває об'єкт та предмет дисертаційного дослідження.

Вказані зауваження і побажання носять дискусійний характер і розглядаються через призму подальших наукових досліджень в межах визначеної у дисертації наукової тематики і у підсумку не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Давидюка Миколи Вадимовича на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період» є завершеною та самостійно виконаною науковою працею. Ключові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем у дисертації, формують інституційне підґрунтя становлення економічного регулювання сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, а також відзначаються науковою новизною та мають практичне значення. Основні положення дисертаційного дослідження повною мірою висвітлено в опублікованих наукових працях. Дисертація відзначається високим рівнем обґрунтованості та достовірності викладених в ній положень.

Таким чином, дисертація на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період» відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Давидюк Микола Вадимович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент професор кафедри економіки та фінансів Мукачівського державного університету, доктор економічних наук, професор Маріанна СТЕГНЕЙ